

Sygn. akt I CSK 692/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 września 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Wojciech Katner (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSA Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Romana P.
przeciwko A. P. Spółce z o.o. w P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 28 września 2011 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 26 maja 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 5.400 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 23.10.2009 r. w sprawie 207/08 zasądził od strony pozwanej A. P. spółki z o.o. w P. na rzecz powoda Romana P. kwotę 930.846,24 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 kwietnia 2006 r. do dnia zapłaty i koszty procesu, ustalając, że powód, prowadzący działalność gospodarczą pod nazwą P.I.H. „E.” w K., zawierał ze stroną pozwaną w latach 2002-2005 umowy sprzedaży, na podstawie których sprzedawał stronie pozwanej oraz jej partnerom, różnego rodzaju towary.

Integralną częścią umów były aneksy, w których powód wyrażał zgodę (co było warunkiem podjęcia współpracy handlowej ze stroną pozwaną) na zapłatę na rzecz pozwanej wynagrodzenia (opłat) za usługi logistyczne, scentralizowaną płatność, testowanie produktów, zwiększoną ekspozycję towarów w nowo otwieranych sklepach strony pozwanej oraz jej partnerów, usługi marketingowe, pośrednictwo w negocjacjach handlowych z partnerami pozwanej oraz wzmożoną aktywność.

Powód wystawiał stronie pozwanej faktury VAT za dostarczony i sprzedany jej towar, natomiast strona pozwana wystawiała faktury VAT, obejmujące wynagrodzenie (opłaty) za wskazane wyżej usługi i dokonywała kompensaty wzajemnych wierzytelności, przelewając na rzecz powoda różnicę między obiema należnościami.

W opisany wyżej sposób, w trakcie współpracy stron, w latach 2003-2005 pozwana Spółka zatrzymała z ceny nabycia towarów, przysługującej powodowi jako zbywcy, kwotę 930.846,24 zł.

Oprócz faktur VAT obejmujących opłaty za wymienione wyżej usługi, powód nie otrzymywał od strony pozwanej żadnych dokumentów, informacji lub dowodów, wskazujących na rzeczywiste wykonywanie przez pozwaną Spółkę usług, za które pobierała ona od powoda powyższe wynagrodzenie.

Według dalszych ustaleń Sądu pierwszej instancji, usługi marketingowe, które miały być świadczone na rzecz powoda, polegały w rzeczywistości na promowaniu towarów, stanowiących własność pozwanej. W gazetkach

reklamowych pod nazwą A., były zamieszczane fotografie towarów dostarczanych stronie pozwanej przez powoda, ale nie oznaczonych jako pochodzących od powoda (bez nazwy lub logo jego przedsiębiorstwa).

Powód nie miał żadnego wpływu na formę reklamy, jej treść lub nakład gazетки, a opłata za nią miała charakter stały i nie zależała od tego, czy sprzedany przez niego towar został w niej zaprezentowany.

Powód nie miał także żadnego wpływu na lokowanie pochodzących od niego towarów w tak zwanych strefach promocyjnych sklepów strony pozwanej, w których nie widniały nazwa lub logo jego przedsiębiorstwa.

Usługa logistyczna polegała na dowożeniu przez powoda sprzedawanych przez niego towarów w jedno miejsce, zamiast do poszczególnych hipermarketów, zaś scentralizowana płatność polegała na umożliwieniu powodowi kierowania wystawianych przez niego faktur do centralnej księgowości strony pozwanej i jej partnerów handlowych, obie usługi były przy tym faktycznie świadczone przez stronę pozwaną.

Oceniając powyższy stan faktyczny, Sąd pierwszej instancji uznał, że pozwana Spółka dopuściła się względem powoda czynu nieuczciwej konkurencji, określonego w art. 15 ust. 1 punkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, polegającego na pobieraniu „innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży”, co uzasadniało dochodzenie przez powoda, na mocy art. 18 ustęp 1 punkt 4 wskazanej ustawy, roszczenia o naprawienie poniesionej przez niego szkody na zasadach ogólnych.

W ocenie Sądu Okręgowego, powód wykazał wszystkie przesłanki deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej strony pozwanej, w tym zwłaszcza wysokość szkody, stanowiącą równowartość kwoty 930.846,24 zł, zatrzymanej przez pozwaną Spółkę z kwot stanowiących należność powoda za sprzedany pozwanej towar.

Między tak zdefiniowaną szkodą a działaniem pozwanej Spółki, polegającej na dopuszczeniu się przez nią czynu nieuczciwej konkurencji istniał, zdaniem Sądu, adekwatny związek przyczynowy, co skutkowało zasądzeniem na rzecz powoda odszkodowania we wskazanej wyżej wysokości.

Na skutek apelacji wniesionej przez stronę pozwaną, Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że obniżył zasadzoną kwotę do 917.623,57 zł, oddalając powództwo w zakresie 13.222,67 zł oraz rozliczył stosownie koszty procesu, oddalając apelację pozwanej Spółki w pozostałej części.

Sąd drugiej instancji, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, uzupełnił je precyzując, na podstawie zebranego w sprawie materiału dowodowego, rozliczenia wzajemnych należności, co prowadziło do skorygowania kwoty odszkodowania ostatecznie przyznanego powodowi.

Sąd Apelacyjny zaaprobował natomiast wywody prawne Sądu Okręgowego, odnoszące się do podstawy materialnoprawnej rozstrzygnięcia, zwłaszcza ocenę, że pobieranie przez pozwaną Spółkę opłat, objętych przedłożonymi do akt sprawy przez powoda fakturami VAT, wystawionymi przez stronę pozwaną, stanowiło czyn nieuczciwej konkurencji, przewidziany w art. 15 ustęp 1 punkt 4 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że wbrew treści postanowień umownych, zastrzeżone w nich i pobierane w toku współpracy handlowej stron opłaty, zostały narzucone powodowi, nie miały żadnego uzasadnienia ekonomicznego, a bez ich akceptacji powód nie zawarłby ze stroną pozwaną umów handlowych. Skomplikowany system opłat dodatkowych przerzucał w istocie na dostawców towarów część kosztów utrzymania przedsiębiorstwa strony pozwanej.

Trafnie przyjął więc Sąd pierwszej instancji możliwość dochodzenia przez powoda naprawienia szkody na zasadach ogólnych, przy czym, wobec kwestionowania przez stronę pozwaną w apelacji, wysokości tej szkody, Sąd drugiej instancji, opowiedział się za dopuszczalnością konstruowania w ramach art. 18 ustęp 1 punkt 4 u.z.n.k. szkody, jako części zatrzymanej przez stronę pozwaną ceny sprzedaży towarów i to niezależnie od oceny skuteczności dokonywanych przez pozwaną Spółkę potrąceń, z punktu widzenia przesłanek art. 498 k.c.

Odnosząc się do sformułowanego w apelacji, zarzutu naruszenia przez Sąd I instancji art. 361 § 2 k.c. przez włączenie w granice szkody, figurujących w poszczególnych fakturach należności podatkowych z tytułu VAT, wobec możliwości ich odliczenia przez powoda, Sąd Apelacyjny wskazał, że zarzut ten pojawił się w końcowej fazie postępowania, po upływie terminu wyznaczonego

w trybie art. 207 § 3 k.p.c., a trudno przyjąć, aby potrzeba podniesienia tego zarzutu pojawiła się dopiero w końcowym etapie procesu, skoro już w pozwie powód dochodził odszkodowania w kwocie obejmującej podatek VAT.

We wniesionej od wyroku Sądu Apelacyjnego skardze kasacyjnej, strona pozwana zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 18 ust. 1 punkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2003 r. poz. 1503 ze zm., dalej jako u.z.n.k.) w związku z art. 361 § 2 k.c. przez ich niezastosowanie i ustalenie, że pozwany wyrządził powodowi szkodę oraz, że wartość tej szkody nie została pomniejszona przez uzyskane przez powoda korzyści z tytułu rozliczenia faktur VAT wystawionych przez stronę pozwaną w ramach podatku od osób prawnych i podatku od towarów i usług.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej strona pozwana zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 382 w związku z art. 391 § 1 i z art. 479¹² § 1 k.p.c. poprzez rozpoznanie sprawy w oparciu o dowody przedstawione przez powoda po upływie terminów prekluzyjnych, dalej naruszenie art. 479^{14a} k.p.c. w związku z art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. oraz art. 207 § 3 k.p.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że prekluzją dowodową jest objęta argumentacja pozwanej Spółki w zakresie zastosowania prawa materialnego, to jest art. 18 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k., w związku z art. 361 § 2 k.c. dotyczącą ustalenia istnienia szkody i jej wysokości, mimo oparcia tej argumentacji na materiale dowodowym zgromadzonym zgodnie z regułami wskazanymi w art. 479¹² § 1 k.p.c. i art. 479^{14a} k.p.c., także naruszenie art. 316 § 1 k.p.c. oraz art. 229 k.p.c. przez pominięcie przyznania przez powoda faktu rozliczania faktur VAT i ustaleniu odszkodowania bez uwzględnienia uzyskanych przez powoda w ten sposób korzyści.

Formułując powyższe zarzuty, skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i jego zmiany poprzez oddalenie powództwa w zakresie kwoty 917.623,57 zł, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie. Sformułowane w niej w ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzuty proceduralne nie mają oparcia w zgromadzonym w sprawie materiale. Wbrew zastrzeżeniom skarżącego, Sądy orzekające nie naruszyły przepisów normujących prekluzję, w kwestii twierdzeń, zarzutów i dowodów w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych i to zarówno w odniesieniu do powoda, jak i strony pozwanej.

Powód zgodnie ze swoim procesowym obowiązkiem, nałożonym na niego w art. 479¹² § 1 k.p.c. i stosownie do zgłoszonego w pozwie żądania odszkodowawczego, przedłożył z pozwem dowody w postaci faktur VAT, wystawionych przez stronę pozwaną, albowiem domagał się zasądzenia na swoją rzecz kwot objętych tymi fakturami, łącznie z podatkiem VAT, zatrzymanych przez stronę pozwaną z należnych mu wierzytelności z tytułu ceny zbycia towarów na rzecz strony pozwanej, w czym powód upatrywał źródło poniesionej przez niego szkody.

Strona pozwana nie kwestionowała zawarcia umów handlowych z powodem, dostarczania przez powoda towarów, ani też wierzytelności przysługujących powodowi z tytułu ceny, oraz tego, że zatrzymała kwoty objęte wystawionymi przez nią fakturami VAT, twierdząc konsekwentnie, że stanowiły one, zgodne z łączącymi strony umowami i należne stronie pozwanej, wynagrodzenie za usługi świadczone faktycznie na rzecz powoda przez stronę pozwaną, zaoferowała przy tym na okoliczność realizacji tych usług, dowody z dokumentów i zeznań świadków.

Tak więc, dopiero z uwagi na rozwijającą się argumentację strony pozwanej, kwestionującą „przyporządkowanie” kompensat poszczególnych przysługujących jej należności z wierzytelnościami powoda i stosownie do sytuacji procesowej uwarunkowanej stanowiskiem pozwanej Spółki, powód dołączył faktury VAT wystawione przez niego, zawierające należności z tytułu ceny zbycia towarów na rzecz strony pozwanej, specyfikacje sporządzone przez pozwaną Spółkę, potwierdzające dokonywanie kompensat z załączonymi wyciągami z rachunków bankowych powoda.

Nie sposób przyjąć w tej sytuacji, aby Sąd pierwszej instancji dopuszczając te dowody naruszył art. 479¹² § 1 k.p.c., zaś Sąd Apelacyjny opierając swoje

rozstrzygnięcie na tym materiale dowodowym dopuścił się zarzucanego w skardze kasacyjnej naruszenia art. 382 w związku z art. 391 § 1 i z art. 479¹² § 1 k.p.c.

Odmienne natomiast ma się sprawa w odniesieniu do zarzutu naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 479^{14a} k.p.c. w związku z art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. oraz art. 207 § 3 k.p.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że prekluzją dowodową jest objęta argumentacja prawna pozwanej Spółki w zakresie zastosowania prawa materialnego, tj. art. 18 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k., w związku z art. 361 § 2 k.c., dotycząca ustalenia istnienia szkody i jej wysokości, mimo oparcia tej argumentacji na materiale dowodowym zgromadzonym zgodnie z regułami wskazanymi w art. 479¹² § 1 k.p.c. i art. 479^{14a} k.p.c.

Ustalenie zakresu szkody poniesionej przez powoda i odpowiadającego jej odszkodowania w skonkretyzowanej kwocie, należy do sfery faktów, istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy o zasądzenia odszkodowania.

Artykuł 361 § 2 k.c., którego naruszenie strona pozwana zarzuca, stanowi jedynie, nie definiując pojęcia szkody, że w granicach wskazanych w paragrafie 1 tego przepisu, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. Tymczasem strona pozwana kwestionuje nie tyle objęcie odszkodowaniem kwoty zatrzymanej przez nią, a wynikającej z wystawionych przez nią faktur VAT, co wysokość odszkodowania, które w jej ocenie powinno być niższe od przyznanego ostatecznie przez Sąd Apelacyjny, albowiem Sąd ten powinien uwzględnić rozliczenia podatkowe powoda w tym zakresie.

Powód od początku niniejszego procesu wskazywał, że dochodzi naprawienia szkody, określonej przez niego jako uszczerbek majątkowy odpowiadający sumie kwot objętych fakturami VAT wystawionymi przez stronę pozwaną, zatrzymanych bez podstawy prawnej przez stronę pozwaną, tak więc domagał się w istocie odszkodowania obejmującego także podatek VAT, figurujący w załączonych fakturach.

Powód wykazał przy tym zaferowanymi dowodami, zgodnie ze swoim obowiązkiem (art. 6 k.c.), że strona pozwana faktycznie zatrzymała kwotę

ostatecznie zasądzoną na rzecz powoda, pomniejszając o nią przysługujące powodowi należności za dostarczony przez niego towar.

Jeśli strona pozwana kwestionowała zakres szkody wykazywany przez powoda i wysokość przysługującego mu odszkodowania, w szczególności objęcie nim również podatku VAT, to powinna była, w odpowiednim czasie, uwarunkowanym także decyzjami procesowymi Sądu, zgłosić stosowne zarzuty i dowody na ich poparcie, czego jednak strona pozwana nie uczyniła w terminie określonym przez Przewodniczącego w trybie art. 207 § 3 k.p.c. (por. k. 972 i k. 973 akt sprawy).

Zarzuty dotyczące włączenia przez powoda do zakresu żądanego odszkodowania także podatku VAT strona pozwana zgłosiła dopiero w piśmie procesowym z dnia 10 lipca 2008 r. (k. 1045) i przytoczyła następnie w apelacji od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 23 października 2009 roku (sygn. akt 207/08), nie oferując jednak, mimo spoczywającego na niej z mocy art. 6 k.c. obowiązku, dowodów wskazujących na to, że szkoda poniesiona przez powoda w wyniku zatrzymania przez stronę pozwaną należności wskazanych przez powoda, a co za tym idzie należne powodowi odszkodowanie jest w rzeczywistości niższe i o jaką kwotę.

W sprawie brak jest jakichkolwiek ustaleń faktycznych co do tego, w jakim zakresie Roman P. faktycznie dokonał obniżenia kwoty należnego podatku VAT o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu usług oraz czy i w jakim zakresie wpłynęło to na obniżenie rozmiaru poniesionej przez niego szkody.

Nie mogło być wystarczające samo powołanie się przez stronę pozwaną na zasady rozliczania się przedsiębiorców z tytułu podatku od towarów i usług oraz podatku dochodowego (błędnie wskazuje przy tym strona pozwana na podatek dochodowy od osób prawnych, skoro powód jest przedsiębiorcą - osobą fizyczną), skoro prawo do odliczenia podatku VAT naliczonego przy nabyciu towarów i usług od podatku należnego, jest uzależnione od szeregu przesłanek wskazanych bliżej w ustawie o podatku od towarów i usług.

Bez szczegółowej analizy dokumentacji podatkowej powoda, dotyczącej rozliczeń podatkowych powoda, o dopuszczenie której w charakterze materiału

dowodowego strona pozwana nie wносиła, nie sposób rozstrzygnąć aktualnie o ich ewentualnych konsekwencjach w zakresie rozmiaru poniesionej przez powoda szkody. Nie wystarczające było przy tym samo przyznanie przez powoda, że rozliczał się z prowadzonej działalności gospodarczej z urzędem skarbowym (por. k. 709 akt), co czyni chybione zarzuty naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. oraz art. 229 k.p.c. przez pominięcie faktu przyznania przez powoda faktu rozliczania faktur VAT i ustaleniu odszkodowania bez uwzględnienia korzyści uzyskanych przez powoda.

Powyższe rozważania jednoznacznie prowadzą do wniosku, że zarzuty i twierdzenia strony pozwanej, odnoszące się do rozmiaru szkody poniesionej przez powoda, w zakresie obejmującym podatek VAT od kwot objętych fakturami strony pozwanej przedłożonymi przez powoda, dotyczyły w istocie sfery faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, stąd miały do tych twierdzeń i zarzutów zastosowanie rygory prekluzji dowodowej.

Bezzasadność zarzutów naruszenia prawa procesowego skutkuje rozważeniem sformułowanego w apelacji zarzutu naruszenia prawa materialnego w odniesieniu do stanu faktycznego ustalonego przez Sąd drugiej instancji.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej strona pozwana zarzuciła naruszenie art. 18 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. w związku z art. 361 § 2 k.c. przez ich niezastosowanie i ustalenie, że pozwany wyrządził powodowi szkodę oraz że wartość tej szkody nie została pomniejszona przez uzyskane przez powoda korzyści z tytułu rozliczenia faktur VAT wystawionych przez stronę pozwaną w ramach podatku od osób prawnych oraz podatku od towarów i usług.

Zarzut ten jest pozbawiony zasadności w stanie faktycznym niniejszej sprawy. Trafnie bowiem przyjął Sąd drugiej instancji, że na skutek niedozwolonych działań strony pozwanej powód doznał uszczerbku majątkowego, manifestującego się bezprawnym zatrzymaniem przez stronę pozwaną części należności, przysługującej powodowi z tytułu realizacji przez niego łączących strony umów sprzedaży towarów.

Przywoływane przez powoda w skardze kasacyjnej orzeczenia Sądu Najwyższego, odnoszące się do kwestii możliwości pomniejszenia należnego

poszkodowanemu odszkodowania o podatek VAT, jeśli poszkodowany jest podatnikiem tego podatku, wydane zostały w zupełnie odmiennych od istniejącego w niniejszej sprawie, stanach faktycznych i w związku z tym nie mogą mieć do niej odniesienia. Orzeczenia te dotyczyły szkód w mieniu ubezpieczonym, przede wszystkim w ubezpieczonych pojazdach mechanicznych, polegających na ich uszkodzeniu lub zniszczeniu i koncentrowały się wokół zagadnienia zróżnicowania zakresu odszkodowania należnego od sprawcy szkody lub ubezpieczyciela (na podstawie umowy ubezpieczenia OC sprawcy szkody lub ubezpieczenia auto-casco), od tego, czy poszkodowany jest podatnikiem VAT czy też nie (por. przytoczone w skardze kasacyjnej uchwała SN z dnia 16 października 1998 r., III CZP 42/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 69, uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 103, jak również przykładowo uchwała SN z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 68/01, OSNC 2002, nr 6, poz. 74, wyrok SN z dnia 20 lutego 2002 r., V CKN 908/00, Lex nr 54365).

Z podanych wyżej przyczyn, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego znajduje oparcie w art. 98 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.